

okmányunkat az alapkőben elhelyezzük, arra kérjük az Égek Urát, árássa el a szent kegyelmével ezen munkánkat, óvja meg templomunkat minden veszélytől, hogy szerencsésen befejezvéen Isten dicsőségére és a lelkek javára sokáig fennálljon. // Áldja, oltalmazza meg mindazokat, akik a templom felépítését bármi módon elősegítették.”

A kakucsi egyházközségben őriznek egy Szent Kereszt-ereklyét, erről nevezték el a templomot. Így szól az igazoló okirat, amely az ereklye eredetiségét igazolja: „Mi, Johannes Hermannus Groer bíboros, Isten és az apostoli Szentszék kegyelméből Bécs érseke, (...) hitelesen bizonyítjuk (...), hogy a mi Urunk, Jézus Krisztus szent Keresztfájának egy darabját, amelyet a legilletékesebben a valóságos szent Keresztből metszettük ki, a legmélyebb tisztelettel egy ovális szentségtartóban helyeztük el szabályszerűen lezárva rózsaszín tiszta selymen. (...) A magyarországi Kakucs Egyházközségnek ajándékoztuk, mely a szent Kereszt tiszteletére van felszentelve.”

Elmondható, hogy a kakucsi templom története voltaképp a község történetének összefoglalása. Ez a folyamat még plasztikusabban bontakozik ki a fényképek és térképek válogatásából. A közösségi élet összefogói és mozgatói a mindenkor plébánosok és lelkészek voltak. Alapja a hit és a jövőbe vetett reménység. Eleven kapcsolat fűzi össze az idősebbeket és a fiatalokat, ez kelti azt a reményt, hogy a község hit- és közösségi élete a jövőben is tartalmas lesz.

Név szerint is érdemesek arra a kötet szerkesztői, hogy felsoroljuk őket: Csernák Jánosné Csiszárík Mária, Csernák Józsefné Marosi Teréz, Klausz Dénes, Matzák Ibolya, Tóth Istvánné Stégner Éva, Varró Jánosné Pintér Marianna.

A Liebner-család kezei leszámrazottjaként tisztelettel emlékezem Liebner Jánosra, az akkori katolikus egyház reménységére. A Prohászka utáni nemzedék legígéretesebb alakja volt, édesapám mindig a legnagyobb szeretettel emlegette, és számára súlyos csapást jelentett, hogy korán elvitte a túdóbaj.

Szép kivitelű könyv, örömmel és nosztalgiaival olvastam, közben egy-két könnycseppet ejtettem.

RÓNAY LÁSZLÓ

VASSÁNYI MIKLÓS: HITVALLÓ SZENT MAXIMOS TEOLÓGIÁJA

Vassányi Miklós az utóbbi években több tanulmányt publikált Hitvalló Szent Maximosz (580k.–662) teológiájáról. Összefoglaló monográfiája tavaly jelent meg a Kairosz Kiadó „Catena monográfiák” című sorozatának 17. köteteként. Ahogy az alcím (*Értelmezési kísérlet történeti összefüggésben*) sugall-

ja, a kötet Maximosz munkásságának történeti bevezetésre felépített dogmatörténeti-teológiai elemzését nyújtja.

Maximosz kora a Bizánci Birodalom kevésbé ragyogó időszaka volt. A 7. század első felében Konstantinápolyban állandósult a trónválság, a császári udvarban gyilkosságok és kivégzések követték egymást, a kormányzás szinte ellehetetlenült, időnként a birodalom területi integritása is veszélybe került. A birodalmi egyház dogmatikai eredetű egyházpolitikai okokból a skizma és a dezintegráció állapotába jutott.

Vassányi ebbe a történeti keretbe helyezve mutatja be Hitvalló Maximosz életét, felhasználva és egyúttal értékelve annak görög és szír nyelvű biográfiáit. Ezekből megtudható, hogy a Palesztinában született Maximosz egyszerű szerzetes volt, akit nem szenteltek pappá. Szülőföldjéről előbb Alexandriába, majd Észak-Afrikába menekült. Később Rómába került, ahol megtanult latinul, és a pápa tanácsadója lett teológiai kérdésekben.

Maximosz teológiai szempontból Rómához tartozónak vallotta magát, a konstantinápolyi egyházzal csak nyelvi közösséget vállalt, dogmatikait nem. Az udvari egyházpolitika egység törekvéseivel szemben következetesen ragaszkodott a krisztológia tisztaságához, és nem volt hajlandó közösséget vállalni az általa eretneknek ítélt „hivatalos” egyházzal.

Ezért történt, hogy II. Kónsztasz (641–668) császár elraboltatta, majd két pert folytattak le ellene. Míg az elsőt követően csak száműzték, a második után meg is csonkították, amibe az újabb száműzetésben rövidesen belehalt az idős szerzetes. Vassányi keserűen jegyzi meg, hogy mindez „a korabeli igazságszolgáltatási gyakorlat minden szinten alkalmazott normái szerint történt, az eljárás embertelensége nem kivétel, hanem rendszeres” volt. A római és a konstantinápolyi egyház majd a III. Konstantinápolyi (VI. egyetemes) zsinaton (680–681) jut megegyezésre, ami egyben a maximoszi tanok hallgatólagos rehabilitációját is jelenti.

Az évszázad teológusának tartott Hitvalló Maximosz gazdag életműve aszketikus, egezetikai, liturgikus, dogmatikai művekből, illetve levelezésből áll. Ezek túlnyomó többségét a Biblia vagy egyes egyházatyák nehezen érthető passzusainak magyarázata alkotja, kisebb részét Evagriosz Pontikosz ihlette etikai írások a megkívánás, az akarat, a szeretet, a megbocsátás kulcsfogalmainak jegyében, ahogyan ezek a kolostori élet közegében kristályosodtak.

Ahogy e kötet is kidomborítja, Maximosz kulcszerepet játszott az úgynevezett monotheléta vitában. A Szezgiosz konstantinápolyi pátriárka által elővezetett, Honorius pápa által megerősített és Hérakleiosz császár által rendelettel törvényerőre emelt heterodox monothelizmus szerint Krisztus

csak egyetlen, isteni akarattal rendelkezik. Ezzel szemben Maximosz szerint Krisztusnak két akarata van: az isteni, amely örökkévaló és változatlan, nem mérlegel jó és rossz között, és az emberi, amely képes megfontolást tenni. Utóbbi azonban, mivel az isteni akarat befolyása alatt áll, a valóságban mégsem ereszkedik erkölcsi megfontolásokba, mivel felfelé, az isteni akarathoz illeszkedik.

A monotheletá és düotheletá elméletek ütközése során két, mélységében kidolgozott, de eltérő filozófiai megközelítés került szembe egymással. A monotheletá elgondolás ugyanakkor Krisztus valóságos emberi akaratanak elvetésével kihúzta a szőnyegyet egy valódi megváltásteológia alól is. A düotheletizmushoz és a düoenergizmushoz való ortodox ragaszkodás pedig éppen a megváltás alapját képező értékegyenlőség számára biztosított teret: a megváltó azonos értékkel azonos értéket tudott megváltani, tudniillik emberrel embert.

Vassányi úgy magyarázza, hogy ha nem sikerül a teljes embert (az emberi akarattal együtt) „bevinni” Istenbe, akkor az ember valójában nincs megmentve. Ez pedig nemcsak az emberről mint emberről való lemondást eredményezné, hanem végső soron Isten megváltó szándékának kudarcát is jelentené. Mivel ez nagyobb logikai abszurdum volna, mint a kétféle akarat összekapcsolódása Krisztus egyetlen személyében, ezért a düotheletá álláspont szerint teológiai téren „előre menekülésnek” tekinthető.

Maximosz Nazianzoszi Szent Gergelyt követve az emberi lét célba érését és beteljesedését a megistenülés (*theószisz*) állapotában látja. Úgy véli, hogy ha Krisztus teljes mértékben ember lett, akkor az ember is teljes mértékben Istenné válhat. Ez az egyesülés nem az isteni és az emberi szubsztancia fúziója, hanem hüposztatikus unió: egy személy keretein belül a két természet alá-fölé rendelt viszonya, a lényegi tulajdonságok megőrzésével. Ennek az egyesülésnek az egyedüli oka az önfeláldozásra kész isteni szeretet, amely könyörületeségtől indítva leereszkedik a képmásához, és felveszi annak anyagi megjelenését.

Maximosz írásaiból az is kiderül, hogy amint Krisztusban megfér egymással az isteni és az emberi akarat, úgy a beteljesedés ezen állapotában is megmarad az isteni és emberi akarat különállása. A krisztusi személy ideáltípusát követve a misztikus egyesülésben az ember úgy veti alá az akaratát Istennek, hogy azt háttérbe szorítva inkább Isten akaratának enged teret, mintegy benne „nyugszik el”. A misztikus unió nem más, mint „a Felfoghatatlan közelében levés”, minden földi fogalom tagadásának állapota: olyan hely, ami nem hely, időtlen idő, belsőleg tagolt és dinamikus homogenitás.

Maximoszt vérbeli bizánci teológusként mindig Isten és ember összeforrása, megváltó egybe-

kapcsolódása érdekli. Az Isten szempontjából ez a megtestesülés, az ember szempontjából a megváltás. Erre a transzcendens találkozásra nincs racionális magyarázat. Maximosz a racionalitás végső határáig kísér el, hogy ott átadja a helyet a hitnek. Vassányi Miklós kötete abban nagy segítség, hogy Hitvalló Maximossszal a mai olvasó is be tudja járni ezt a szellemi-spirituális utat. (*Kairosz*, Budapest, 2017)

CSIGI PÉTER

MARTIN WERLEN: HOVÁ JUTNÁNK? PRÉDIKÁCIÓ HELYETT MEGTÉRÉS; FÓKUSZBAN. EGYHÁZPROVOKÁCIÓK

Martin Werlen volt einsiedelni bencés apát magyarul olvasható két könyve kiváló látéletet ad a katolikus egyház, sőt általában a kereszténység jelenlegi helyzetéről, s mivel a legkevésbé sem riad vissza a határozott állásfoglalástól, egyben a jelenlegi helyzet egyik jellegzetes értékelését is részletesen megismerhetővé teszi. Érdemes előre leszögezni: a megosztott, polarizált és acsarkodásokkal teli katolikus milión belül Martin apát azok közé tartozik, akik maradéktalanul azonosulnak Ferenc pápa programjával, s ennek következtében főként harcos fundamentalistákkal találják szemben magukat. Korunk egyháziasságáról pedig eleve sokat elárul, hogy a Ferenc pápával vállalt teológiai és lelkipásztori közösség látszólag máris egy jól behatárolható katolikus tábor tagjává teszi az embert, ahelyett, hogy egészen magától értetődően a józan katolicitás ismerve lenne.

Martin Werlen legkésőbb 2012 óta számít közismertnek az egyházi nyilvánosságban, akkor jelent meg ugyanis az a mindössze negyvenoldalas, ám azonnal hatalmas visszhangot kiváltó füzet, amelyben alapvető változások bevezetését sürgette. A magyarul olvasható két kötet az azóta eltelt évek tapasztalatairól és vitáiról nyújt képet. Egyik sem összefüggő értekezést tartalmaz, hanem lazán összefüggő, egy-másfél oldalas írásokból épül fel. A rövid szövegek formailag igen sokfélék: a főként vonattal és autóstoppal utazó szerző útiélményeiről éppúgy hallunk, mint az einsiedelni gimnáziumban szerzett tapasztalatairól, evangéliumi szakaszok magyarázatával éppúgy, mint az internet világában dúló harcokról, sőt Martin Werlen Pannonhalmával ápolat közvetlen kapcsolata révén Magyarországra vonatkozó reflexiókat is olvashatunk (még az 1961-es püspökkari körlevélről is).

A kötetek mondanivalója valójában viszonylag egyszerűen összefoglalható: a katolikus egyház drámai helyzetben van, „kereső emberek futva menekülnek az egyháztól” (*Fókuszban* 26.), s e körülmények között az a legfontosabb, hogy a katolikus